

*Dr. h. c. Kovács Győző*

Dr. h. c. Kovács Győző

villamosmérnök, informatikus,  
a Budapesti Corvinus Egyetem  
díszdoktora



## Egy kis nyelvészkedés

„Frissen végzett mérnökként, 24 évesen az MTA Kibernetikai Kutató Csoportjához kerültem. Feladatunk az első magyar számítógép, az M-3-as megépítése volt, amelyet akkor »elektronikus, elektroncsöves, programvezérelt, digitális, bináris, automatikus számológép«-ként emlegettünk. Rendkívül precíznek, de kezelhetetlennek tartottuk az elnevezést. Ezért szinte azonnal elkezdtünk gondolkodni, hogyan lehetne olyan rövidebb – például – egyszavas kifejezést találni, mint az angoloknál a computer, aminek a jelentése számoló ember, tehát aki eldönti a számolás menetét, értelmezi és végrehajtja a programot. Ez ugyanis a nagy és alapvető különbség a kalkulátor (számológép), és a computer (számítógép) között. Mi is egy ilyen kifejezést kerestünk, ami egy jó és főleg magyar szó, aminek az a szerepe, hogy a kétféle gépet meg lehessen különböztetni egymástól.

... Kolumbusz tojását Münnich Antal munkatársunk találta fel, aki egy reggel azzal állított be a laboratóriumba: „Megvan. Nevezzük számítógépnek.”

Valószínű kevésszer hallatszik tudományos körökben olyan üdvözlő, mint ami Tóni barátunk bejelentését fogadta. A gép új elnevezését sajnos csak mi, akkori műszakiak fogadtuk el azonnal, sőt terjeszteni, használni is kezdtük. Ezt az elnevezést írtuk dolgozatainkba, ezt mondtuk el minden fórumon és az előadásaink alkalmával is. A »számítógép« fogalom kezdett elterjedni. Örömmel még az sem csorbította, hogy a matematikusok a számítógép elnevezést soha nem

fogadták el. Két komoly érvük volt e tekintetben. Az egyik, hogy a repülőgépet sem nevezik repítőgépnak, pedig abban is vannak automata, elektronikus, sőt digitális berendezések. A másik »zseniális« érvük szerint, ha egy emberre azt mondjuk, hogy számító, az azt jelenti, ravasz, nem túl becsületes.

Miért kellene kedvenc gépünket is így minősíteni.

Kiváló tudósok közül néhányan soha nem is használták a számítógép megnevezést.

Magam többször és kitartóan küzdöttem a számítástechnikai kifejezések magyarításáért. Nem sok sikerrel, de maga az eszköz elnevezése, a számítógép szó megmaradt.

Ám nem csak mi, magyarok próbálkoztunk saját nyelvünkre fordítani az új tudomány kifejezéseit. Tapasztaltam tanulmányutam alkalmával Párizsban is, majd később a törökök törekvéseivel is találkoztam.”

Részlet Kovács Győző: Válogatott kalandozásaim Informatikában című könyvéből / Gáma-Geo Kft. Masszi Kiadó.

A könyv Neumann János születésének 100 évfordulójára jelent meg 2002 karácsonyán



Neumann János-kiállítás  
Szekszárdon



Neumann-tábor  
a nagy előd tiszttelére

# A gondolkodás szabadsága

**K**ovács Győzöt, a nemzetközileg is elismert villamosmérnök, informatikust a közelmúltban díszdoktorrá avatták a Budapesti Corvinus Egyetemen. Köszönten, ha megkésve is, de szívből lehet, és az sem időszerűtlen, ha a 2004-ben kapott Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztjéről szólunk vagy az osztrákoktól kapott, ott – népszerűen – „kis Nobel-díjnak” nevezett Wilhelm Exner-érmét is említjük. A sok egyéb elismerés felsorolásának ugyancsak helyre lenne szükség, ám Kovács Győző valamennyit őriz. Most ismerjük meg őt magát, a számítástechnika fejlesztőjét, terjesztőjét, alkalmazóját.

– Ön Neumann János művének elhivatott alkalmazója, népszerűsítője. Mégis az előadásait rendszerint Kempelen Farkassal kezdi, mint ősforrást említi. Hisz a sakkozó törökben?

– Többen is vagyunk, akik ma is Kempelen Farkast tartjuk az egyik első magyar kibernetikusnak. Számomra külön öröm, hogy Kempelent a magukénak vallják az osztrákok és a szlovákok is, pedig valójában – a Mária Terézia udvarában dolgozó mérnök – ír származású, aki 1757-től mint udvari titkár élt Bécsben. Önmagától kezdett el gyakorlati mechanikával foglalkozni. Ebben az időben az volt a szokás, hogy Európa uralkodói érdekes tárgyakkal ajándékozták meg egymást. Mária Terézia egyszer meghívta Kempelent egy „fantasztikus” bemutatóra, egy ajándékba kapott tárgy megtekintésére, amikor a „mágus” mágnesekkel végzett „csodálatos” kísérleteket. A legenda szerint Kempelen – a császárnő kérdésére – azt mondta, hogy ő is képes volna a bemutatottnál sokkal érdekesebb automatát készíteni. A királynő szaván fogta, Kempelen pedig elvonult. A sakkozó török ezután hamarosan elkészült.

– Azt mondják, hogy a szekrényében egy törpe ült.

– Lehet, de ez is a Kempelennel kapcsolatos feltételezések közé tartozik, az automata titkát már sohasem lehet megfejteni, ugyanis 1854. július 5-én, a philadelphiai panoptikumban pusztító tűzben elégett. Én elfogadom ezt a variációt, amit még az is alátámaszt, hogy Pozsonyban – állítólag – élt egy



Szüleim és én



Katával, feleségével motorkerékpáron mentünk Szlovákiába



2006:  
100 éves a mama



A család apraja-nagyja együtt köszöntötte a mamát 100-dik születésnapján

törpe növésű, más szerző szerint egy lábait vesztett sakkozó, aki a sakkozógép megjelenése után „eltűnt”. Bennem azonban ott a kétely: ha egy apró termetű ember ült a szekrényben, hogyan látta a figurákat? Miként mozgatta őket? Lehet, hogy Kempelen a maga korában már feltalálta az üvegszálás optikát és a mechanikus manipulátort? Ezt sem tudjuk, de azt igen, hogy a feladatot Kempelen – valahogyan – megoldotta. Kempelen a sakkozógépet

játéknak tartotta, igaz, műve, amelyre nagyon büszke volt, az a beszélőgép volt, amelyen 22 évig dolgozott, s erről a könyvét 1791-ben adta ki. Az én felfogásom szerint Kempelen beszélőgépe volt Magyarországon az egyik első olyan kibernetikai gép, amely az ember egyik fontos tevékenységét, a beszédet modellezte.

– *Őn kétkedő ember?*

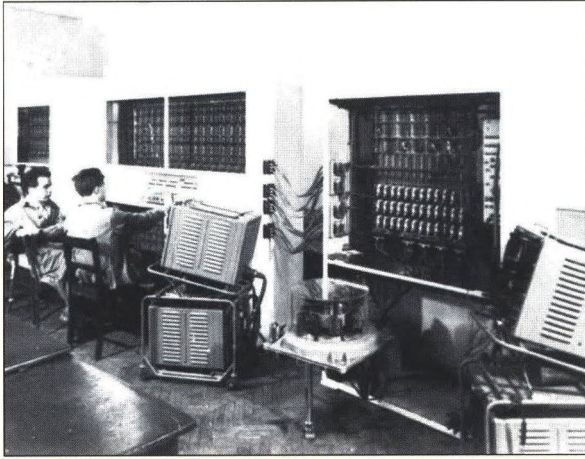
– Igen, egész életemben az foglalkoztatott, hogy amit addig nem ismertem, arról is mindent tudjak. Utána pedig, ha már elkezdtem valamit, azt fejezzem is be. Egyébként Neumann János életét kutatva rájöttem, hogy neki is ez volt a felfogása. Meg is győződtem róla: valóban végig is ment az úton, amelyre rálépett.

– *Az eddigi tevékenységében van-e befejezetlen munka, legyen az számítógép-építés, oktatás, írás?*

– Eddig még nem hagytam félig kész munkát magam után. Persze az ilyen munkamódszerhez vagy mondjuk inkább úgy, életfelfogáshoz az is kell, hogy olyan munkatársak legyenek körülöttem, akik okosak és tetterre készek. Képesek továbbvinni és befejezni a dolgokat, amikor én már másfelé nézegetek. Azt mondják rólam, hogy megszállottként dolgozom valamin, de csak addig, amíg az nincs kész. Az a valami addig viszi a pénzt. Amikor már hozna is valamit, továbblépek, újabb feladatok izgatnak.

– *Honnan ez az érzékenység az új megismerése iránt?*

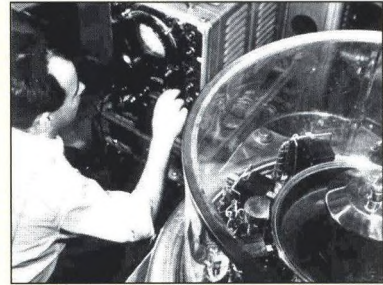
– Mindenekelőtt apámtól, aki tanárember volt, s rendkívüli alapossággal tanított. Igényes volt, tudta, kitől mit várhat el. Egyszer, kisiskolásként büszkén vittem a színjeles bizonyítványomat. Apám megnézte, és azt mondta, rendben. Én szerettem volna még egy kis dicséretet, netán jutalmat is kicsikarni tőle. Ő ezt látva így szólt: ha gyengébb képességű lennél, nagyon megdicsérnék, de tőled ezt elvárom. A diákjai imádták Szekszárdon. Pár évvel ezelőtt apám sírjához igyekeztem, és bementem egy kis boltba gyertyát, gyufát venni. „Győző bácsinak viszed?” – kérdezték a tulajdonosok, akik megismertek és valamikor ugyancsak a tanítványai voltak. A dupláját adták, mint amit kértem, és külön ők is küldtek még gyertyákat, hogy régi diákjai nevében is világítsak apám sírjánál. Alapvetően befolyásolták gondolkodásomat a szekszárdi állami gimnáziumban azok a tanárok – Béla Pál, Bodonyi Ferenc, Létay Menyhért, Pataky József, Antal Ilonka néni –, akik azt vallották, hogy a gondolkodásnak nincs határa. Ők ültették el bennem a vágyat, hogy legyek



Az M-3-as, előtte  
Dömölky Bálint  
és Kovács Győző



Az M-3-as és fejlesztői



A mágnesdob és Kovács Győző

mindenre kíváncsi, kételkedjek, keressem a dolgok megoldását, és ha valamit célul tűzök ki, ne higgyem el, hogy az lehetetlen.

– Friss diplomásként 1957-ben a számítástechnikával kötött „örök hűséget”, ezt be is tartja.

– Valóban így történt. Az MTA Kibernetikai Kutató Csoportjában 1957-ben kaptam állást. Három hónapig beosztott munkatárs voltam, majd Dömölky Bálint helyettese lettem. Részt vettem az M-3-as számítógép építésében, amely az első Neumann-elvű elektronikus gép volt hazánkban. Mi a gép dokumentációját a Szovjetunióból kaptuk. Neumann János ugyanis nem szabadalmaztatta az első Neumann-elvű számítógépet, az ISA-t, azt akarta,

hogy mindenki hozzá tudjon férni az ő szellemi termékéhez. Így kapta meg az ISA dokumentációját a Szovjetunióban, Kijevben Lebegyev professzor, s így indult el a számítógépek kutatása és tervezése. Mi is így kaptuk meg az M-3-as dokumentációját Varga Sándor igazgatónk segítségével Moszkvából. Az M-3-as 1959 februárjára készült el. Más fejlesztésben részt vettem, így például a telefongyár sikertelenül zárult EDLA elnevezésű ügyviteli számítógépének a kialakításában, a Közgáz (MKKTE) terv–matematikai szakának a létrehozásában, a Kandó Kálmán Műszaki Főiskola optikai és finommechanikai szakának létrehozásában.

– *Az aktív élete során, három hónap kivételével, mindig főnök volt. Milyen főnöknek tartotta magát?*

– Talán nem szerénytelenség, ha azt mondom: jónak. Hagytam dolgozni, gondolkodni, alkotni a munkatársaimat. Az én részlegemben minden külföldi témával dolgozó munkatársamnak már a 70-as évektől állandó kilépője volt az útlevelemben.

– *Azt mondják, a tudományos ismeretterjesztés is a „mániái” közé tartozik.*

– Kedvenc tevékenységeimnek mondhatom. Írásban, szóban erre mindig kész vagyok. Csakhogy ez nekem nem elég. Azt is látni akarom, hogy amit elhintettem, az milyen haszonnal járt. Igyekszem nyomon követni a tanítványok munkásságát is. Ha valamilyen tanácskozássra voltam hivatalos, mondjuk Amerikába, Németországba, Angliába, ha módom volt rá, felkerestem azokat a tanítványaimat, akik mostanság arrafelé élnek, dolgoznak.

– *Fáradtságos lehet így felkutatni embereket.*

– Fáradtságos vagy nem, megéri. Úgy fogom fel: engem mint főnököt nem lehet elhagyni.

– *Önt nem csábították soha külföldre?*

– De, hívtak sok helyre. Volt ajánlatom a Siemenshez, az ENSZ Munkaügyi Szervezetéhez (ILO) és az UNESCO-hoz is. Elmentem volna néhány évre. Többre nem, de itthonról akkor nem engedtek. Pedig tudták, hogy visszajövök, csak azt gondolták, nem tudnak helyettesíteni. Hogy mennyire nem tudnék meglenni a hazám nélkül, azt mutatja, hogy 56 decemberében már fenn voltam egy Nyugatra menő vonaton. Mozgott a szerelvény, és léleptem. A szüleimet sehogy sem tudtam itthon hagyni, és elképzelhetetlennek tartottam volna, hogy én ne akkor sétáljak a Duna-parton, amikor akarok...





Neumann-emléktábla koszorúzása

– Itthon is sokat utazik, a környező országokban Neumann-emléktúrákat szervez, a teleházak nélkül talán már meg sem tudna lenni. És hazai és határon túli magyarok sem az ő Győző bácsijuk nélkül.

– A teleházak ma már nem csupán szórakozási lehetőségek, hanem a vidék Magyarországnak a kitért ablakai a világ felé. Kapcsolat és tudás jut a falvakba rajtuk keresztül. Boldog vagyok, hogy a körülöttünk levő országok magyarlakta területein: Erdélyben, Szlovákiában, Szlovéniában, a Vajdaságban, Kárpátalján is teret kaptak, szeretik őket. Ebben talán egy kicsi érdemem nekem is van. Többször sikerült számukra támogatást – számítógépeket és szoftvert – biztosítani. Egyszer az egyik szerb faluban jártam, ahol teleházat alapítottunk. Ott a helyi polgármester meglepő vallomással állt elő. „Győző bácsi – mondta –, eddig ebből a faluból mindenki csak vitt, de semmit nem hozott. A magyarokat nem szerettem. Most meg kellett érnem, hogy a magyarok az elsők, akik hoztak is valamit: a teleházat!”

– És itthon?

– Itthon is hívnak, és én megyek. Előadásokat tartok. Nagyon szeretek írni, utazni. Az utazásokon látottakat megírni. Hat évig szerkesztettem a Mikroszámítógép Magazin, az első számítástechnikai diákújságot. 1982-ben olvastam egy statisztikai kimutatást, amelyből kiderült, hogy az én pátriám,

Tolna megye – még pontosabban Szekszárd – a számítástechnika oktatásában és alkalmazásában nagyon hátul kullog. Elmentem régi alma materembe, a Garay János Gimnáziumba, és ott – az iskola akkori igazgatójával, Zentai Andrással – megszerveztük a Garay-versenyt, amelynek lényege, hogy egyedül vagy csoportokban a diákok piacképes, eladható informatikai termékeket fejlesszenek. Remek eredményeket értek el. A Garay-verseny húsz évig tartott, akkor befejeztem. A versenyt 2003-ban indítottam újra, Neumann János-verseny elnevezéssel, ami még ma is tart.

– *A gyerekei is számítástechnikusok?*

– Sem Balázs, sem Piroska nem akart erre a pályára menni. Balázst 7 éves korától kezdve a földrajz érdekelte, geológus lett. A lányom is közölte, hogy nem kíván erre a pályára menni. Nem erőltettük. És milyen az élet, mindketten használják a számítástechnikát. Balázs a miskolci egyetemen végzett, geológus, azt hiszem, ő kezdte el Magyarországon, a bányászatban és a geológiában a számítástechnika alkalmazását. A szegedi és a miskolci egyetemen tanít, könyveket ír, és mint a példa is mutatja, már nem tudna számítástechnika nélkül dolgozni. A lányom Ausztriába ment férjhez, egy olyan főiskolát végzett, ahol vezetést, könyvelést és számítástechnikát tanult. Ma inkább lakberendezéssel foglalkozik, a számítógépet naponta használja.

– *Mikor van ideje írni, hiszen oktat, feltalál, utazik, teleházakat patronál. Nemrég jelent meg életrajzi leírásának első kötete: a Válogatott kalandozásaim Informatikában. Már készül a második kötet. Egy időben tévézett is – ugyanebben a témában. Neumann Jánosról, mint emberről, és mint számítógép-tervezőről és -építőről akkor is mindent tud, ha mély álmából költik fel.*

– Családom szerint ragaszkodom a hétköznapi tárgyaimhoz. Ez igaz is. Újabbban meg is írom „őket”. Egy cikksorozatot kezdtem az Élet és Tudományban Mesélő tárgyaim címmel: az édesapámtól örökölt csikóbőrös kulacsról, az Angliában vásárolt zakómról, a dédapám aratókorsójáról jelentek meg karcolataim. A tárgyak sok mindent tudnak és el is mesélik,

– *Tudom, hogy a találkozásunk után Erdélybe utazik, van még terve 2006-ra?*

– Autóval elindulok a balti országokba, ahol megkeresem az első észt számítógép nyomait, amit az észtek velünk egy időben építettek. ...és persze előadásokat is tartok a magyar számítástechnika őstörténetéről. Tervezek egy ausztráliai utat a régi autómmal. De amit legjobban szeretnék, az egy baskí-

riai látogatás lenne. Több mint húsz évvel ezelőtt Ufában, ebben a többségében tatárok által lakott városban hoztak vissza engem az ottani orvosok a szívinfarktus utáni klinikai halálból. A kórház nem volt igazán jól felszerelt, de az orvosok, az ápolók remek emberek voltak. Meggyógyítottak! Mikor már tudatomnál és valamelyest az erőmnél voltam, igyekeztem minél többet megtudni róluk. Segítettem a műszerek rendbe rakásában, s egy magyar jó barátom révén küldtettem nekik Pestről egyszer használatos injekciós tűket, hogy ne kelljen esténként a már használt tűket újra sterilizálni. Ezeket az orvosokat, ápolókat szeretném köszönten, hogy a három unokámnak is tudjak róluk mesélni.